

Iwona Anna NDiaye

Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

„ŻYCIE JEST SNEM...” ONIRYCZNY ŚWIAT W POEZJI NADIEŻDY TEFFI (1872-1952)

Key words: dream motif, oneiric poetry, Teffi (Natalia Buczyńska)

„Все, что было и будет с нами,
Сновиденья, и жизнь, и смерть...”¹

Na przestrzeni dziejów w rosyjskiej literaturze i filozofii podejmowano wielokrotne próby określenia mentalności Rosjan. Autorzy tych rozważań najczęściej pisali o fenomenie duszy rosyjskiej oraz jej atrybutach. Jednakże wnioski nie były jednoznaczne. Z jednej strony „duszę rosyjską” sytuowano w części wspólnej zbioru „dusza słowiańska” jako pokrewną językowo i antropologicznie, z drugiej zaś podkreślano jej odrębność, określając jako *tajemniczą, melancholijną, dziką* itp. [Соловьев 2001, 5-10]. O *rozdartej duszy rosyjskiej* mówił Wiktor Jerofiejew, autor książki *Encyklopedia duszy rosyjskiej* [Jerofiejew 2003]. Trudno zatem nie zgodzić się ze stwierdzeniem Andrzeja de Lazzari, który w antologii *Dusza polska i rosyjska* podkreślał, iż rozważania o rosyjskiej duszy to „temat bez początku ani końca” [*Rosyjska dusza...*].

W ów niekończący się dyskurs pośrednio wpisuje się twórczość Nadieždy Łochwickiej, przedstawicielki pierwszej fali emigracji rosyjskiej, znanej pod pseudonimem literackim jako Teffi². Charakteryzując mentalność rosyjską,

¹ Fragment wiersza Teffi „*Когда я была ребенком...*” opublikowanego pośmiertnie w 1953 roku w antologii *На Западе. Антология русской зарубежной поэзии* [*На Западе* 1953, cyt. wg: Тэффи 2011, 331].

² W dorobku Teffi znalazły się liczne utwory, w których autorka podejmowała rozważania o istocie duszy ludzkiej w kontekście religijnym, co doskonale obrazuje następujący cytat: „Я? Моей теорией мировой души. Душа одна, общая для всех людей, животных и вообще всякой твари. Только возможность осознать ее и, главное, внешне выразить, различна, в силу физического строения данной твари. (...) Помните, в Апокалипсисе: «...И Ангел поднял руку свою к небу и клялся живущим вовеки, что времени уже не будет». И тогда поняла она, эта женщина, что вот

pisarka odwoływała się do silnie osadzonej w rosyjskiej tradycji ludowej wiary w siłę magii oraz roli marzeń sennych i przesądów w życiu każdego Rosjanina:

Русская душа любит чудеса и все, граничащее с ними: предчувствия, приметы, сны. Особенно сны. Я никогда не слыхала, чтобы француженка или немка стали рассказывать кому-нибудь виденный ими сон, какой бы он ни был удивительный. Русские же души чрезвычайно к этому склонны. Удивительные сны рассказывали у нас и деревенские старухи, и городские мещанки, и простецкие купчихи, и утонченные дамы. Сновидения всегда играли роль в русской жизни, с ними считались, иногда на них основывали свои поступки и решения [Тэффи 2016, 124].

Powyższy fragment pochodzi z opowiadania *Сон? Жизнь? (Sen? Życie?)*. Taki zapis tytułu narzuca określony klucz interpretacyjny: podwójna forma pytająca wzmacnia symbolikę i umowność narracji, które pozwalają odczytać opisywaną rzeczywistość na pograniczu realnego życia i snu. Podobna iluzoryczność ludzkiej egzystencji stała się konstruktem myślowym świata przedstawionego wielu utworów prozatorskich Teffi (*Воля, Яркая жизнь, Нигде, Неживой зверь, Сырьё, Сердце* itd.). W charakterze reprezentatywnych przykładów odwołam się do następujących fragmentów:

Он говорил, что ясно представлял себе отчаяние матери и жалел ее до слез, и представлял себе, какой скандал произвело его бегство в корпусе. Но все это было как в тумане. Та, настоящая, жизнь была как сон. А эта, „чудесная”, стала жизнью реальной. И даже странно было, как мог столько лет – целых пятнадцать! – жить так неестественно, тяжело и скучно [Тэффи 2010, 327];

Один план – это наша бесхитросная реальная жизнь. Другой – весь из предчувствий, из впечатлений, из необъяснимых и непреодолимых симпатий и антипатий. Из снов. У этой второй жизни свои законы, своя логика, в которых мы не ответственны. Вынесенные на свет разума, они удивляют и пугают, но преодолеть их мы не можем [Трубилова 1999, 42].

Trudy ciężkiego i nudnego życia, które nie dawały człowiekowi szczęścia zmuszały do wyboru alternatywnych przestrzeni. Poszukiwania wolności i ideału poza granicami ziemskiego życia znalazły wyraz w istnieniu równoległych wymiarów. Sny, marzenia, jawa, którymi tak chętnie operowała Teffi w swoich utworach, dawały poczucie schronienia przed ziemską rzeczywistością, będącą źródłem nieszczęść i rozczarowań. Realność i sen przedstawione są w jej utworach jako przestrzenie wzajemnie się zastępujące, rozpatrywane w kategoriach wolności i swobody. Miało to ścisły związek z motywami religijnymi, które nasiliły się w twórczości Teffi w okresie emigracyjnym.

такая и есть смерть: что-то крошечное, неделимое, как точка, мгновение, когда останавливается сердце и прекращается дыхание, и чей-то голос говорит: «Вот он умер» – это и есть вечность. А все надуманное загробное бытие, с терзанием совести, раскаянием и прочими муками, – все это получаем мы еще при жизни. В вечности этой мелкой дребедени делать нечего. Слушайте, охотник, когда я буду умирать, я скажу Богу: «Господи! Пошли лучших Твоих Ангелов взять душу мою, от духа Твоего рожденную, душу темную, грешную, на Тебя восстававшую, всегда в тоске искавшую и не находившую...»», zob. [Тэффи 2010, 346-347].

Wśród utworów opartych na onirycznej konstrukcji świata przedstawionego miejsce szczególne zajmuje opowiadanie pt. *И времени не стало (Zabrakło czasu)*, powstałe krótko przed śmiercią autorki:

– О, да. Сны – это та же жизнь. Вот я видела и пережила много красивого, чудесного, замечательного и не все же удержала в памяти, и не все вошло необходимым слагаемым в душу, как два-три сна, без которых я была бы не та. А тот поразительный сон, виденный мной, когда мне было лет восемнадцать. Разве я могла его забыть? В нем как бы была предсказана вся моя жизнь. Снился мне ряд комнат, пустых, темных. Я все отворяла двери, проходила комнату за комнатой, искала выхода. Где-то заплакал ребенок и затих вдали. Его унесли. А я все иду, тоскую, и вот, наконец, последняя дверь. Огромная, тяжелая. Со страшным трудом, наваливаясь всем телом, отворяю ее. Наконец я на воле. Передо мной бесконечная равнина, тоскливо освещенная туманной луной. Луна такая бледная, какою мы видим ее только днем. Но вот в мутной дали что-то поблескивает, движется. Я рада. Я не одна. Кто-то едет ко мне. Я слышу тяжелый конский топот. Наконец-то. Топот ближе, и огромная белая костлявая кляча, гремя костяком, подвозит ко мне белый, сверкающий парчою гроб. Подвезла и остановилась... Ведь этот сон – это вся моя жизнь. Можно забыть самый яркий эпизод, самый замечательный поворот судьбы, а такого сна не забудешь. Я и не забыла. Если химически разложить мою душу, то кристаллики моих снов найдутся в анальста. И сны многое, многое, открывают [Тэффи 2010, 345].

W kulminacyjnym wyznaniu bohaterki: „Сны – это та же жизнь”, zdaniem Jeleny Trubiłowej, możemy doszukiwać się nawiązania do filozoficznego dramatu *La vida es sueño (Życie jest snem)* hiszpańskiego dramaturga Pedro Calderona. Rosyjska badaczka, poddając analizie motywy życia-snu, życia-fantazji i życia-bajki w prozie rosyjskiej emigrantki, odczytywała je jako rozwiniętą metaforę poszukiwania przez pisarkę sensu życia:

(...) сон – единственная возможность для героев побыть самими собой. (...) „сон”, убежище души, где она, душа, может побыть в покое, в придуманном, вымышленном мире. У Тэффи часто встречается это мучительное раздвоение души на два существования: „здесь” и „стране Нигде” [Трубилова 1999, 44].

Rozważania te stały się dla nas inspiracją do pogłębionej analizy motywu snu i sposobów jego językowej reprezentacji w poezji Teffi, a zatem tej części dorobku rosyjskiej emigrantki, która dotychczas pozostawała poza głównym nurtem zainteresowania współczesnych krytyków, biografów i literaturoznawców. Przyjęta przez nas koncepcja badawcza jest zgodna z nurtem komunikacyjnej stylistyki tekstu, której zadania obejmują różne aspekty analizy tekstu literackiego postrzeganego jako forma komunikacji, odzwierciedlającej zarówno normę stylistyczną, jak i indywidualny styl autora. Bazę teoretyczną stanowiły przede wszystkim prace Niny Bołotnowej poświęcone badaniu skojarzeniowo-znaczeniowych pól słów w tekście literackim oraz poetyckiemu obrazowaniu świata w kontekście komunikacyjnej stylistyki tekstu [Bołотнова 1998, 242-247; Бо́лотнова 2003, 198-207; Бо́лотнова 2006].

Przedmiotem szczególnej uwagi były konteksty zawierające bezpośrednio nominacje leksemu *сон*, jego derywaty, bliskie znaczeniowo słowa oraz antonimy, występujące w debiutanckim tomiku wierszy *Семь огней* (*Siedem ogni*) [Тэффи 1910] oraz w tomikach poetyckich wydanych na emigracji: *Passiflora* [Тэффи 1923a] oraz *Шамрам. Песни Востока* (*Shamram. Pieśni Wschodu*) [Тэффи 1923b].

Wstępna analiza ilościowa zawartości wymienionych źródeł pokazała, że motyw życia między jawą a snem jest bogato reprezentowany w twórczości poetyckiej Teffi i znajduje różnorodne egzemplifikacje. Na podstawie 88 wierszy Teffi wyróżniliśmy 21 użycie leksykalnych z rdzeniem *сон-/-сн-* (*сон, уснуть, проснуться*) oraz *сп-* (*спать*) i *дрем-* (*дремать*)³, przy czym najważniejszym elementem onirycznego słownika poezji Teffi pozostaje słowo *сон*. Analiza wartości zgromadzonej bazy leksykalnej wskazuje, że rzeczownik *сон* pojawia się 16 razy w tomiku *Семь огней*, natomiast w zbiorze *Шамрам. Песни Востока* nie odnotowaliśmy go ani razu. Rzeczownik ten jest ubogi pod względem słowotwórczym, jednakże rozszerzenie jego zakresu znaczeniowego następuje dzięki występowaniu w budowie porównań, a przede wszystkim metafor. Ponadto w skład słownictwa tworzącego senną atmosferę wchodzi takie leksemy jak: *тьнь, звезда, ночь, луна, лунный, заря, свет, свеча, полночь, полночный час* itp.

Analiza jakościowa wskazuje na wieloznaczność słowa *сон*. Podejmując próbę wyróżnienia grup znaczeniowych interesującego nas leksemu, uwzględniliśmy zarówno sensory i wyobrażenia obiektywne, jak i indywidualno-autorskie. Przez obiektywne będziemy rozumieć takie znaczenia danego pojęcia, które są zdefiniowane w słownikach języka rosyjskiego i odzwierciedlają tę sferę wyobrażeń o świecie, która jest wspólna dla wszystkich ludzi. W źródłach leksykograficznych leksem *сон* objaśniany jest następująco:

– w czterotomowym słowniku języka rosyjskiego

- 1) Наступающее через определенные промежутки времени физиологическое состояние покоя и отдыха, при котором полностью или частично прекращается работа сознания. || *перен.* Состояние полного покоя и тишины в природе (обычно ночью), а также зимнее оцепенения природы. || *перен.* Состояние полной бездеятельности кого-чего-л.;
- 2) То же, что спячка (в 1 знач.);
- 3) То, что снится; сновидение || О чем-л. иллюзорном, призрачном, неправдоподобном [*Словарь...* 1984, 194].

– w słowniku opisowo-słowotwórczym

- 1) Периодически наступающее физиологическое состояние покоя организма, во время которого полностью или частично прекращается работа сознания и ослабляется ряд физиологических процессов (противопол.: бодрствование);

³ Wszystkie przykłady leksykalne oraz cytowane wiersze Teffi pochodzą z wydania: [Тэффи 2011].

- 2) Состояние растений, при котором происходит изменение в положении листьев или лепестков цветка под влиянием перемены освещения и температуры;
- 3) То же, что: спячка (1);
- 4) *перен.* Состояние полного покоя, тишины в природе // Бездеятельное, пассивное состояние, существование. // Состояние еще не пробудившихся чувств.
- 5) то, что снится; сновидение. // *перен.* Мечта, грёза [Ефремова 2000, 662].
- w słowniku współczesnego języka literackiego
- 1) Периодически наступающее физиологическое состояние покоя организма, во время которого полностью или частично прекращается работа сознания и ослабляется ряд физиологических процессов;
- 2) То, что снится [Словарь... 1963, 258-259].

Opis obiektywnych sensów i wyobrażeń motywu snu, który przedstawiono powyżej, zasadniczo pokrywa się z odnalezionymi w poezji Teffi. W nawiązaniu do uzualnych znaczeń leksem *sen* używany jest w tekstach poetyckich Teffi w zasadniczych wariantach leksykalno-semantycznych. Jako:

- a) *sen* – fizjologiczny stan organizmu (czynność, odpoczynek);
- b) *sen* – to co się śni (marzenie sennie);
- c) *sen* – stan spokoju w przyrodzie (element natury);
- d) *sen* – brak snu (bezsennaść).

Przy czym wyobrażenie o śnie jako fizjologicznym stanie organizmu nie jest charakterystyczne dla poetyckiego obrazu świata Teffi. *Sen* rzadko nawiedza bohaterkę liryczną, która najczęściej jedynie oczekuje jego nadejścia lub wyraża takie pragnienie. Oddzielną grupę stanowią utwory, w których występuje aktualizacja wyobrażenia o śnie osoby, niebędącej lirycznym „ja” (*Джелиль, Северное, Проклятие, „Как темно сегодня в море...”*). Również wariant leksykalno-semantyczny *sen* – *odpoczynek, stan spokoju w przyrodzie* reprezentowany jest w ograniczonym zakresie. Aktualizację takiej koncepcji odnajdujemy jedynie w tomie *Сем огней: уснула вода, рубин проснулся*.

Natomiast najpełniej reprezentowana u Teffi jest kategoria *sen rozumiany jako marzenie*. Typowe dla poetki jest bowiem odejście od rzeczywistości – albo w przestrzeń snu, albo w marzenia o miłości. Miłość w poezji Teffi ma różne oblicza: od cierpienia po uniesienie, od poczucia szczęścia i duchowego spełnienia po fizyczną namiętność. *Sen* kreuje alternatywną rzeczywistość, przeciwstawioną tej realnej, która nie zadowalała podmiotu lirycznego. Pozwala zatem wyzwolić się od trudnej, ziemskiej rzeczywistości. Podkreślmy, że skojarzenie *sen* – *marzenie* osadzone jest silnie w rosyjskiej tradycji językowej, w której leksemy te pełnią rolę synonimów kontekstualnych. W XIX wieku w wysokim stylu mowy poetyckiej w roli synonimu rzeczownika *sen* używano *marzenie, marzenia* [Словарь синонимов русского языка... 1971, т. 2, 467].

Dla ciągu skojarzeniowego *sen* – *brak snu (bezsennaść)* znaczące pozostawały semantyczne komponenty: *cierpienie, ból*. Taka aktualizacja występuje

w następujących przykładach: *И когда мне ночью не спится, Мы долго не спали в ту ночь!, Поет мой сон.../ Не сплю и сплю, и внемлю.* Brak snu nie jest wyborem podmiotu, bezsenność jest spowodowana przeżyciami wewnętrznymi, cierpieniem psychicznym oraz ciężką pracą. W zależności od stanu emocjonalnego sny mogą przynosić ulgę lub przeradzać się w nocne koszmary. Najczęściej towarzyszy im atmosfera tajemniczości, smutku i oczekiwania śmierci, co podkreśla dobór określonego słownictwa (*безумный, лживый, неутоленные, ночные, печальный, полночный, полночный, предрассветный, предутренний, странный, темные*). W pojedynczych przypadkach sen jest waloryzowany (*весенне-синий, прекрасный, сладок, тихие, глубоки* i in.).

Analiza wierszy odnoszących się do różnych etapów twórczości Teffi pozwoliła wyróżnić dodatkowe ciągi skojarzeń, tj. różne grupy słów pod względem znaczenia i wspólnej tematyki. Rzeczownik *сон* wchodzi w związki z innymi leksemami, tworząc nowe znaczenia językowe, których nie uwzględniają słowniki języka rosyjskiego. Indywidualno-autorskie sensy i wyobrażenia motywu snu w poezji Teffi obejmują następujące charakterystyki przestrzenno-czasowe oraz znaczenia skojarzeniowe:

- a) sen – stan wewnętrzny (autentyczne uczucia, myśli, wspomnienie);
- b) sen – śmierć (sen wieczny, miejsce spotkania żywych i zmarłych).

W utworach Teffi sny są przede wszystkim odzwierciedleniem stanów wewnętrznych bohaterów, których nadzieje i pragnienia spełniają się w iluzorycznym świecie. Pod osłoną nocy odbywają się tajemne spotkania z ukochanym, wyznania miłosne, spełnienie namiętności tłumionych na jawie. Dlatego też noc jest ulubioną porą poetki i wiąże się zazwyczaj z waloryzacją dodatnią, jak np. w wierszu „*Как я скажу, что плохо мне на свете...*”:

Как я скажу, что счастья нет весной,
 Когда, быть может, в предрассветном сне,
 Моя любовь, оплаканная мною,
 Ты вновь придешь, ты вновь придешь ко мне!..
 [Тэффи 2011, 290]

Sen to również odpowiednik śmierci. Skojarzeniowy związek *sen – śmierć* jest zgodny z ówczesną dekadencją ideą śmierci jako wybawienia od cierpienia i bólu, chociaż zasadne wydaje się także doszukiwanie się korzeni mitologicznych (w starożytności wierzono, że w czasie snu następowało oddzielenie duszy od ciała). Podstawowym środkiem werbalizacji semantycznego pola *sen jako śmierć* w poezji Teffi są leksemy o charakterze mortalnym, np. *Да не восстанешь ты от сна могильного!* Autorka odwołuje się również do leksemów witalnych użytych z zaprzeczeniem, np. *Никогда не живших снов.*

Konceptualizacja snu w poetyce Teffi realizowana jest poprzez użycie określonych środków stylistycznych. Ich zastosowanie sprawia, że kategoria snu przyjmuje w tekstach Teffi różnorodne cechy wizerunkowe. I tak sen ma:

- a) pewne cechy typowe dla przedmiotów (ciężar, kolor), analogicznie do realiów otaczających człowieka: *глубок, легкий, тяжкий, темные*;
- b) cechy antropomorficzne (sen o wizerunku i zdolnościach fizycznych człowieka, niektórych cech człowieka): *лживый, мертвый, сладострастье, сон поет, сны замрут*;
- c) cechy substancji mającej smak: *сладок*;
- d) cechy życia: *мучительный, жизни сон*;
- e) cechy iluzji, widziadła: *сновидение, странный, луч меж ветвями*.

Ponadto możemy wyróżnić metafory reprezentujące autorskie postrzeganie snu, niepoddające się oczywistej interpretacji, np. В наш кубок снов неутоленных; /Вливает мертвого вина.../ Да будет проклята Луна!; Моя любовь – как странный сон, / Вливает мертвого вина...; И знала темных снов, последних снов ступень!..

Wszystkie wymienione przez nas cechy snu świadczą o złożonej organizacji i pojemnej treści tego motywu. Przede wszystkim jednak eksploracja snów w twórczości Teffi polegała na kreowaniu rzeczywistości na kształt snu oraz zastosowania w budowie utworu reguł rządzących marzeniem sennym. Autorka mówiła o nim wprost lub też nawiązywała do niego pośrednio w kontekście takich pojęć jak *życie – miłość – śmierć*, który obrazuje następujący wiersz:

Поет мой сон... Не сплю и сплю, и внемлю –
 Цветами, травами звенит свирельный луг.
 И, черной ранюю, разрезывая землю,
 Стальной струной гудит тяжелый плуг.

Глубокой борозды разметывая бремя,
 Он путь готовит новому стеблю,
 В бессмертие земли златое бросив семя...
 О, мой единственный, как я тебя люблю!
 [Тэффи 2011, 285]

Analiza wybranych utworów poetyckich Teffi, wyekscerpowanych pod kątem motywu snu, pozwala stwierdzić, iż tematyka oniryczna zajmuje znaczące miejsce w twórczości autorki. Odwołanie do marzeń sennych jako środka przedstawienia rzeczywistości i alegorii pozostawało w zgodzie z duchem epoki. Do idei postrzegania snu jako narzędzia poznania człowieka chętnie odwoływali się pisarze współcześni. Spośród nich w kontekście doświadczenia emigracyjnego Teffi warto przypomnieć francuskiego poetę i prozaika Roberta Desnosa, który realizował w swojej twórczości programowy oniryzm, określane mianem poetyki snu. Przede wszystkim jednak Teffi pozostawała kontynuatorką tradycji rosyjskiej literatury onirycznej, biorącej swój początek od Wasilija Żukowskiego, Aleksandra Puszkina, Iwana Gonczarowa, Nikołaja Gogola, po poetów współczesnych: Annę Achmatową, Konstantina Balmonta, Aleksandra Błoka, Marinę Cwietajewą, Nikołaja Gumilowa, Osipa Mandelsztama i in.

Bibliografia

- Benedyczak Kuba. 2015. *Rosyjska dusza jest rozdarta. Rozmowa z Wiktorem Jerofiejewem*. „Nowa Europa Wschodnia” nr 1. W: <http://www.new.org.pl/2117-rosyjska-dusza-jest-rozdarta>Александрова [Dostęp 5 VII 2017].
- Bolotnova Nina. 1998. *Ob izučenii associativno-smyslovyh polej slov v hudožestvennom tekste*. V: Bolotnova N.S. *Rusistika: Lingvističeská paradigma konca XX veka*. Sankt-Peterburg: Izdatel'skij dom „MIRS”: 242-247 [Болотнова Нина. 1998. *Об изучении ассоциативно-смысловых полей слов в художественном тексте*. В: Болотнова Н.С. *Русистика: Лингвистическая парадигма конца XX века*. Санкт-Петербург: Издательский дом „МИРС”: 242-247].
- Bolotnova Nina. 2003. *Poëtičeská kartina mira i ee izučenie v komunikativnoj stilistike teksta*. „Sibirskij filologičeskij žurnal” nr 3-4: 198-207 [Болотнова Нина. *Поэтическая картина мира и ее изучение в коммуникативной стилистике текста*. „Сибирский филологический журнал” nr 3-4: 198-207].
- Bolotnova Nina. 2006. *Filologičeskij analiz teksta: Učebnoe posobie dlâ studentov vyssih pedagogičeskikh učebnyh zavedenij*. Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta [Болотнова Нина. 2006. *Филологический анализ текста: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений*. Томск: Издательство Томского государственного педагогического университета].
- Bol'soj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*. 2000. Red. Kuznecov S.A. Sankt-Peterburg: Norint [*Большой толковый словарь русского языка*. 2000. Ред. Кузнецов С.А. Санкт-Петербург: Норинт].
- Efremova Tat'âna. 2000. *Novyj slovar' russkogo âzyka. Tolkovo-slovoobrazovatel'nyj. T. 2: P-Â*. Moskva: Izdatel'stvo Russkij Âzyk [Ефремова Татьяна. 2000. *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Т. 2: П-Я*. Москва: Издательство Русский Язык].
- Jerofiejew Wiktor. 2003. *Encyklopedia duszy rosyjskiej. Romans z encyklopedią, tłum., glosarium i posłowie de Lazari A.* Warszawa: Czytelnik.
- Na Zapade. Antologija russkoj zarubežnoj poëzii*. 1953. Red. Ivask Ū. N'û-Jork: Izdatel'stvo imeni Čehova [*На Западе. Антология русской зарубежной поэзии*. 1953. Ред. Иваск Ю. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова].
- Slovar' russkogo âzyka: V 4-h tt.* 1984. Red. Evgen'eva A.P. Moskva: Izdatel'stvo Russkij Âzyk [*Словарь русского языка: В 4-х тт.* 1984. Ред. Евгеньева А.П. Москва: Издательство Русский Язык].
- Slovar' sinonimov russkogo âzyka: v 2-h t.* 1971. Red. Evgen'eva A.P. Leningrad: Nauka leningradskoe otделение [*Словарь синонимов русского языка: в 2-х т.* 1971. Ред. Евгеньева А.П. Ленинград: Наука ленинградское отделение].
- Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo âzyka*. 1962. Red. Galavanova G.A., Sorokoletov F.P. T. 13: *S-snât'sâ*. Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR [*Словарь современного русского литературного языка*. 1962. Ред. Галаванова Г.А., Сороколетов Ф.П. Т. 13: *С-сняться*. Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР].
- Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo âzyka*. 1963. Red. Balahonova L.I., Vojnova L.A. T. 14: *So-sâm*. Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR [*Словарь современного русского литературного языка*. 1963. Ред. Балахонова Л.И., Войнова Л.А. Т. 14: *Со-сям*. Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР].

- Solov'ev Vladimir. 2001. *Fenomen rusckoj duši*. V: Solov'ev V. *Tajny rusckoj duši*. Moskva: Izdatel'stvo Russkij Āzyk: 5-10 [Соловьев Владимир. 2001. *Феномен русской души*. В: Соловьев В. *Тайны русской души*. Москва: Издательство Русский Язык: 5-10].
- Tèffi Nadežda. 1910. *Sem' ogněj*. Sankt-Peterburg: Šipovnik [Тэффи Надежда. 1910. *Семь огней*. Санкт-Петербург: Шиповник].
- Tèffi Nadežda. 1923a. *Passiflora*. Berlin: Izdatel'stvo žurnala „Teatr” [Тэффи Надежда. 1923a. *Passiflora*. Берлин: Издательство журнала „Театр”].
- Tèffi Nadežda. 1923b. *Šamran. Pesni Vostoka*. Berlin: Izdatel'stvo avt. [Тэффи Надежда. 1923b. *Шамран. Песни Востока*. Берлин: Издательство авт.].
- Tèffi Nadežda. 1990. *Rasskazy*. Sost. Trubilova E. Moskva: Molodaā gvardiā [Тэффи Надежда. 1990. *Рассказы*. Сост. Трубилова Е. Москва: Молодая гвардия].
- Tèffi Nadežda. 2010. *Tekst*. Sost., vstup. st. Kalūžnaā L.S. Moskva: Izdatel'skij dom Zvonnica-MG [Тэффи Надежда. 2010. *Текст*. Сост., вступ. ст. Калужная Л.С. Москва: Издательский дом Звонница-МГ].
- Tèffi Nadežda. 2011. *Almaznaā pyl'*. *Rasskazy*. Sost. i avtor predisloviā Trubilova E. Moskva: Ėksmo [Тэффи Надежда. 2011. *Алмазная пыль. Рассказы*. Сост. и автор предисловия Трубилова Е. Москва: Эксмо].
- Tèffi Nadežda. 2016. *Son? Žizn'? V: Tèffi (N.A. Lohvickaâ). O nežnosti*. Moskva–Berlin: Direkt-Media: 124 [Тэффи Надежда. 2016. *Сон? Жизнь? В: Тэффи (Н.А. Лохвицкая). О нежности*. Москва–Берлин: Директ-Медиа: 124].
- Trubilova Elena. 1999. „*Sny*” v proizvedeniâh N.A. Tèffi. V: *Tvorčestvo N.A. Tèffi i rusckij literaturnyj process pervoj poloviny XX veka*. Red. Mihajlov O.N., Nikolaev D.D., Trubilova E.M. Moskva: Nasledie: 40-48 [Трубилова Елена. 1999. „Сны” в произведениях Н.А. Тэффи. В: *Творчество Н.А. Тэффи и русский литературный процесс первой половины XX века*. Ред. Михайлов О.Н., Николаев Д.Д., Трубилова Е.М. Москва: Наследие: 40-48].

Summary

“LIFE IS A DREAM...”

AN ONEIRIC WORLD IN NADEZHDA TEFFI'S POETRY (1872-1952)

This article's topic is the analysis of the theme of sleep and ways of his linguistic representation in Nadezhda Teffi's poetry. The author distinguishes various updates of the selected motif, divided them according to their meaning and thematic scope and pointed out their importance in the poetic achievements of the Russian emigrant. The subject of the analysis is the context of direct nominations of the lexeme, its derivatives, semantic words and antonyms, appearing in the debut volume of poems *Seven Fires* (1910) and in *Poetry Poems* published in Exile: *Passiflora Shamram. Songs of the East* (1923). The research concept adopted by the author remains in line with the communication style of the text, whose tasks cover various aspects of the analysis of the literary text perceived as a form of communication reflecting both the stylistic standard and the individual style of the author.

Kontakt z Autorką:
anna.ndiaye@uwm.edu.pl